

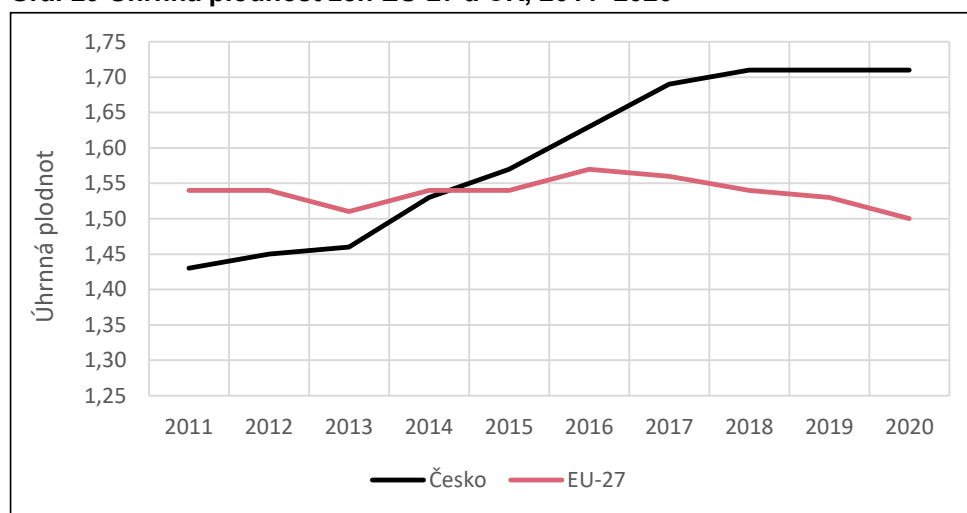
6. Mezinárodní porovnání

Mezinárodní srovnání ukazatelů plodnosti je zaměřeno na porovnání zemí, pro které jsou uvedeny údaje v databázi Eurostatu v období 2011–2020 (data za rok 2021 nebyla v době vydání publikace ještě zveřejněna). Jednalo se o země Evropské Unie, kandidátských zemí EU, zemí EFTA, Bělorusko, Gruzii, Ukrajinu a Velkou Británii. V roce 2020 vystoupila z Evropské Unie Velká Británie, proto data odkazující na Evropskou Unii zahrnují pouze 27 zemí v celém sledovaném období.

6.1. Úhrnná plodnost

Úhrnná plodnost Evropské Unie se mezi lety 2011 a 2020 snížila z 1,54 dětí na jednu ženu na 1,50. Trend ovšem nebyl jednoznačně klesající. Do roku 2016 intenzita plodnosti kolísala a po krátkodobém zvýšení v tomto roce se začala snižovat. V roce 2020 poklesla až pod úroveň z roku 2013, viz graf 29. Úroveň plodnosti Evropské Unie ovšem v sobě kombinuje různorodé trendy časování a intenzity plodnosti jednotlivých zemí. Což potvrzuje i případ Česka, kdy úhrnná plodnost ve stejném období vzrostla.

Graf 29 Úhrnná plodnost žen EU-27 a ČR, 2011–2020

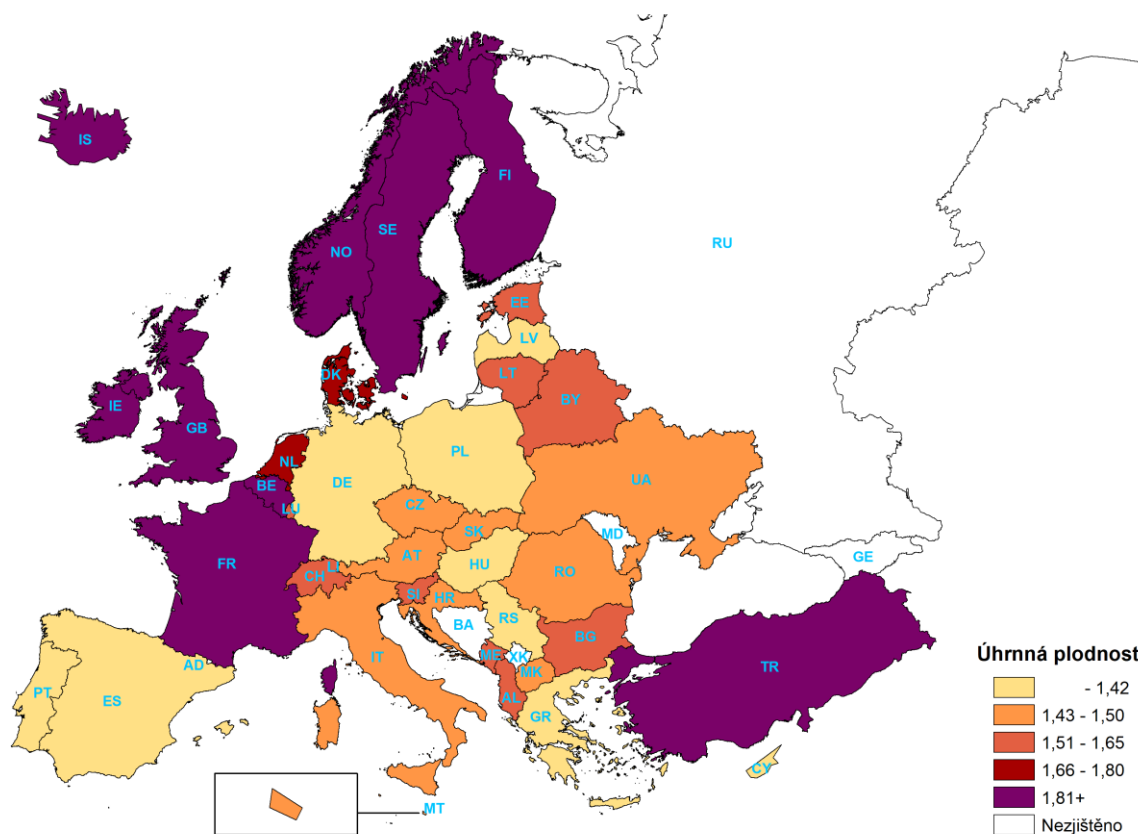

Minimální a maximální hodnota úhrnné plodnosti u jednotlivých evropských zemí mezi rokem 2011 a 2020 poklesla. Minimální hodnota se snížila o jednu desetinu z 1,23 (Maďarsko, 2011) na 1,13 (Malta, 2020). Nejvyšší dosažená hodnota úhrnné plodnosti v období 2018–2020 (1,98 Gruzie) zůstala pod hranicí pro zachování reprodukce oproti roku 2011, kdy 4 země přesáhly tuto hranici (Francie, Irsko, Island a Turecko).

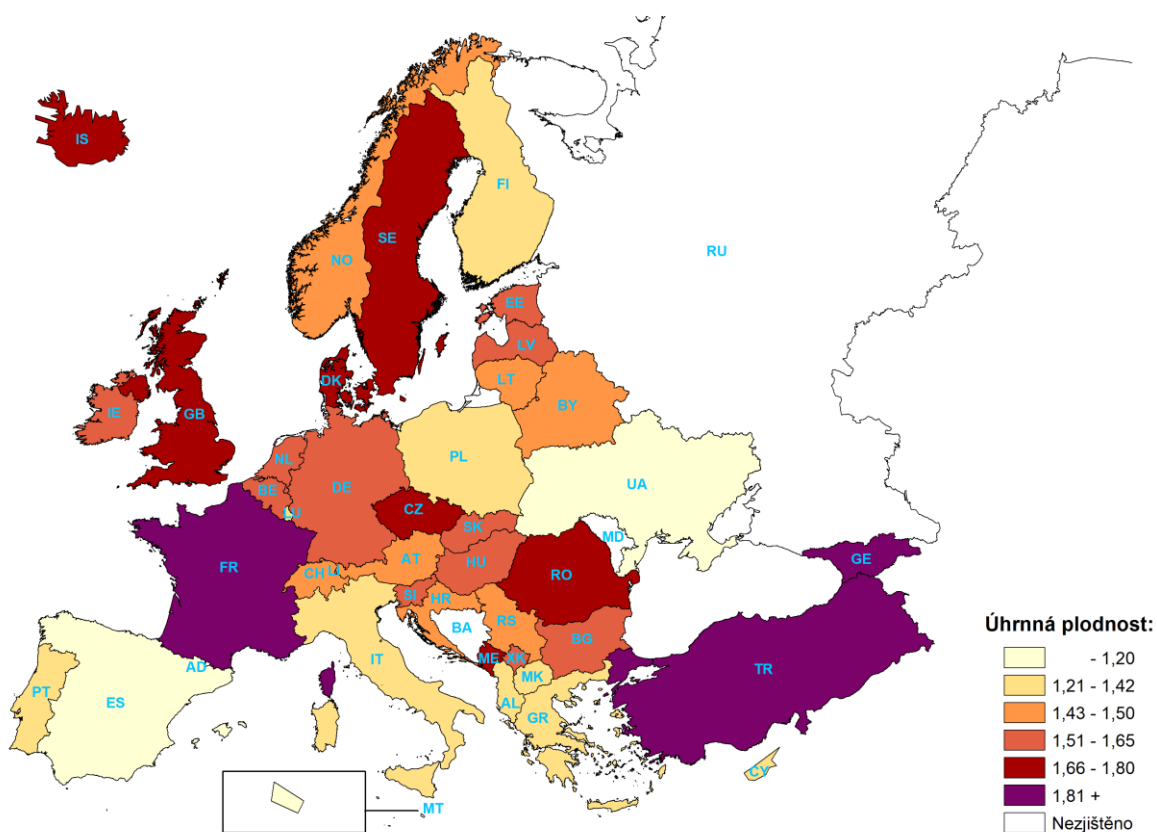
Na základě geografického rozdělení zemí, v západní (Belgie, Francie, Irsko, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Švýcarsko, Velká Británie) a severní (Dánsko, Finsko, Island, Norsko, Švédsko) Evropě převládá klesající trend, narušen byl až v posledním roce u Finska a Lucemburska. Další výjimkou byl vývoj plodnosti v Německu. Všechny země severní Evropy až na Dánsko patřily mezi země s nejvyšším snížením intenzity plodnosti (o 0,2–0,5 dítěte na matku), a zároveň v roce 2011 patřily k zemím s vysokou plodností (1,75–2,02 dítěte). Míra poklesu intenzity plodnosti ve státech západní Evropy byla nižší (0,06–0,4) i vzhledem k různorodějším výchozím hodnotám úhrnné plodnosti v roce 2011 (1,52 ve Švýcarsku až 2,03 v Irsku). Německo se oproti ostatním zemím západní Evropy vyznačovalo nižší úhrnnou plodností 1,39 v roce 2011. Do roku 2016 zaznamenalo růst úhrnné plodnosti na hodnotu 1,6 dítěte. Po tomto roce začala plodnost také klesat, viz přílohová tabulka 11.

Ve střední Evropě (Česko, Maďarsko, Polsko, Rakousko a Slovensko) do roku 2018 úhrnná plodnost vzrůstala. U Polska a Rakouska došlo posléze k obrácení vývoje. Česko a Maďarsko se v roce 2020 řadily mezi země s největším nárůstem úhrnné plodnosti o 0,3–0,4 dítěte (ČR: 1,71, Maďarsko: 1,59 v roce 2020).

Mapa 7 Úhrnná plodnost v mezinárodním srovnání, 2011

Mapa 8 Úhrnná plodnost v mezinárodním srovnání, 2018–2020²⁹

²⁹ Poslední dostupný údaj

Jihoevropské státy (Itálie, Kypr, Malta, Portugalsko, Řecko a Španělsko) se v roce 2011 vyznačovaly nízkou úrovní úhrnné plodnosti, a to v rozmezí 1,34–1,45 dítěte. Do roku 2013 jejich plodnost dále klesala, u Itálie se tento trend nezastavil. V ostatních jihoevropských zemích mezi lety 2013–2016 intenzita plodnosti rostla nebo stagnovala. Po roce 2016 se úroveň plodnosti hodně diferencovala. U Portugalska, Řecka a Kypru pokračoval pozvolný růst úhrnné plodnosti. V případě Malty a Španělska došlo k rapidnímu poklesu pod hranici velmi nízké plodnosti (1,19 ve Španělsku a 1,13 na Maltě). Jejich výsledné hodnoty úhrnné plodnosti byly nižší i než v Itálii, viz mapa 8.

V případě zemí balkánského poloostrova (Černá Hora, Chorvatsko, Kosovo, Severní Makedonie, Slovinsko, Srbsko) a Bulharska s Rumunskem úhrnná plodnost kolísala, ale ve výsledku vzrostla (viz přílohová tabulka 11) s výjimkou Albánie, Kosova, Rumunska a Severní Makedonie. Rumunsko v roce 2011 dosahovalo obdobné intenzity úhrnné plodnosti jako Bulharsko a Severní Makedonie (v rozmezí 1,46–1,47 dítěte na matku). Od roku 2013 hodnota úhrnné plodnosti v Rumunsku kontinuálně rostla až na hodnotu 1,8 a Rumunsko se tak zařadilo mezi země s největším nárůstem úhrnné plodnosti (0,3 dítěte). U ostatních zemí z balkánského poloostrova došlo k celkovému snížení úhrnné plodnosti.

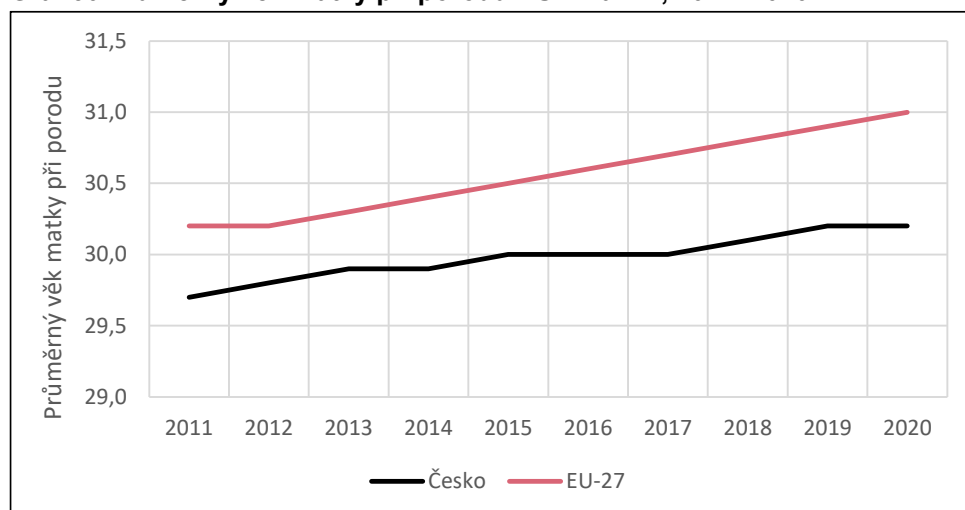
Ve skupině východoevropských zemí (Bělorusko, Estonsko, Litva, Lotyšsko a Ukrajina) se vyčlenila Ukrajina s výrazně klesajícím trendem úhrnné plodnosti. Ve výsledku se v roce 2018 dostala hluboko pod hranici velmi nízké plodnosti (na 1,14 dítěte). U ostatních východoevropských zemí do roku 2016 pokračoval růst úhrnné plodnosti. Po roce 2016 (v případě Estonska v roce 2017) také došlo ke změně trendu. U Běloruska byl tento pokles dost prudký, mezi roky 2016–2019 se úhrnná plodnost snížila z 1,74 na 1,45. Estonsko a Lotyšsko si oproti Litvě zachovaly intenzitu plodnosti nad hodnotou 1,5 dítěte, viz mapa 8.

Turecko a Gruzie, přestože zůstaly v kategorii s nejvyšší dosaženou plodností, zaznamenaly v posledních letech pokles plodnosti (Turecko na 1,88 v roce 2019 a Gruzie 1,98 v roce 2020).

6.2. Průměrný věk matky při porodu

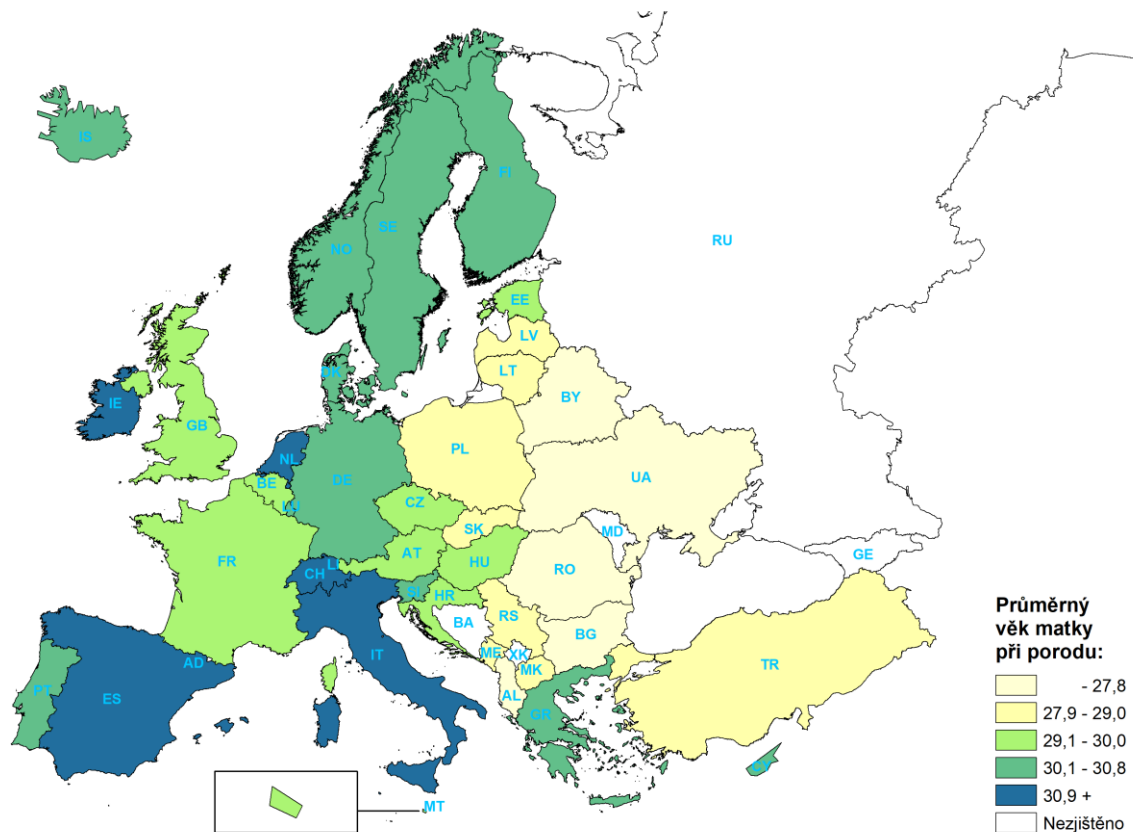
Průměrný věk matky při porodu v Evropské Unii v roce 2020 dosáhl 31,0 let. Jak v Česku, tak v Evropské Unii průměrný věk mezi roky 2011–2020 vzrostl, na úrovni EU-27 ovšem rychleji (Česko růst o 0,5 roku, EU-27 o 0,8 roku). Průměrný věk matky při porodu v Česku v roce 2020 dosáhl úrovně, kterou měla Evropská Unie v roce 2011 (30,2 let), viz graf 30.

Graf 30 Průměrný věk matky při porodu EU-27 a ČR, 2011–2020

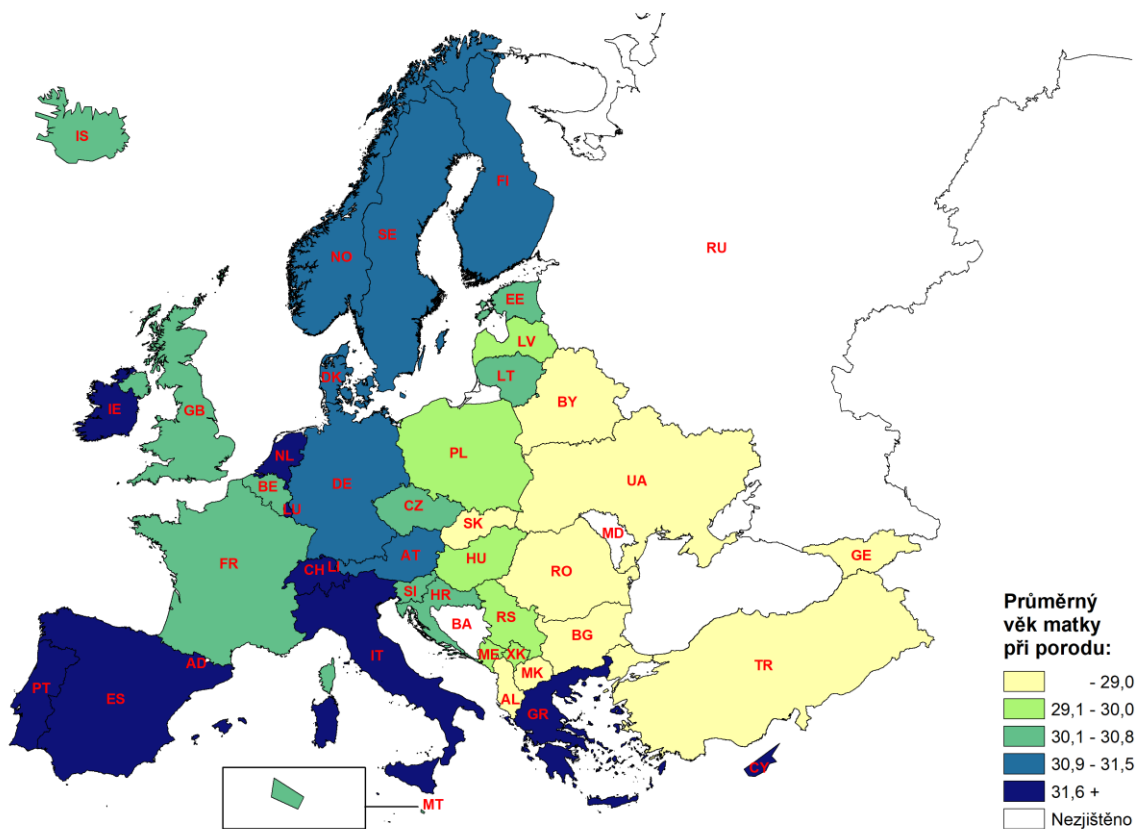

Struktura zemí podle průměrného věku matky při porodu si mezi rokem 2011 a 2020 udržela obdobný charakter. Jihoevropské země spolu s Irskem, Nizozemskem a Švýcarskem se vyznačovaly nejvyššími hodnotami průměrného věku matky při porodu. Za nimi následovaly severské země a Německo. Směrem na východ se průměrný věk u jednotlivých zemí postupně snižoval. Turecko a Gruzie se řadily k zemím s nižším průměrným věkem.

Mapa 9 Průměrný věk matky při porodu v mezinárodním srovnání, 2011

Mapa 10 Průměrný věk matky při porodu v mezinárodním srovnání, 2018–2020³⁰

³⁰ Poslední dostupný údaj

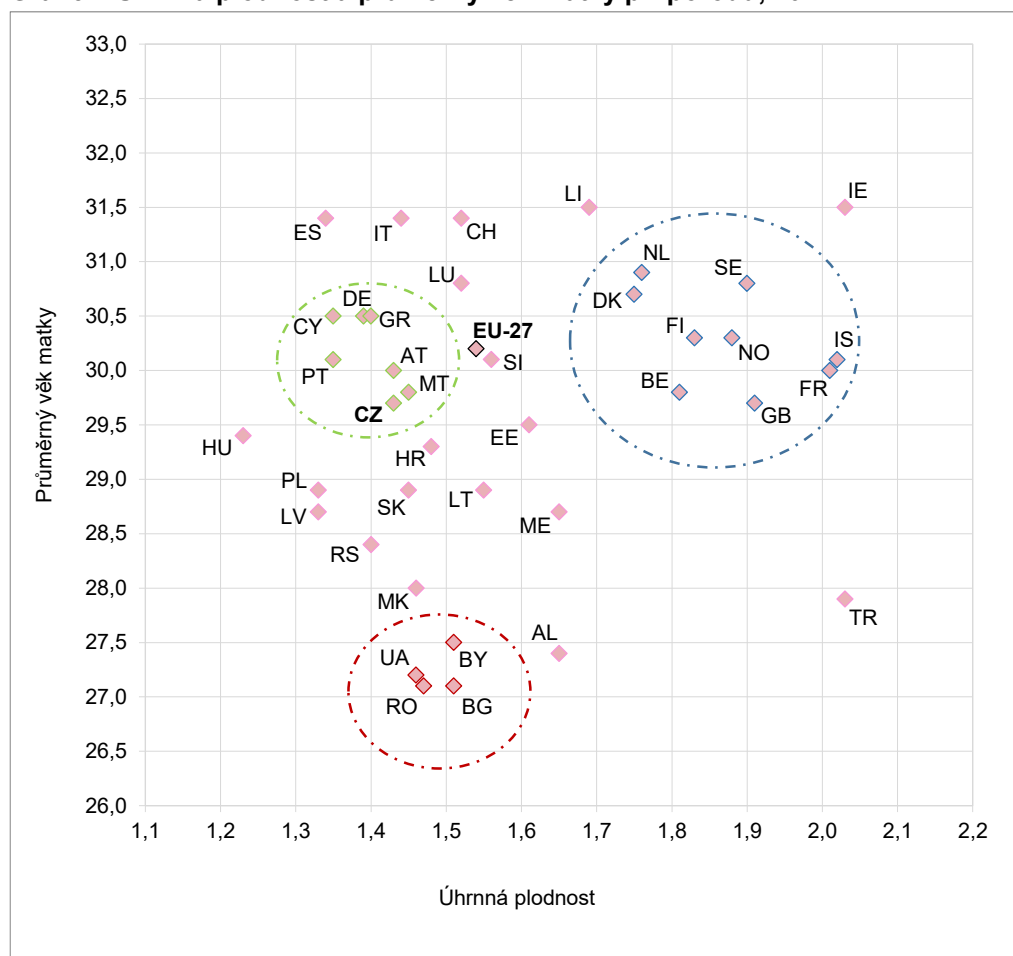
Nejvyšší průměrný věk matky po většinu sledovaného období byl charakteristický pro ženy z Irska (31,5 let v roce 2011 a 32,6 let v roce 2020). Druhého nejstaršího věku dosahovaly v roce 2020 matky ve Španělsku a Lucembursku³¹, které také překročily spolu s Itálií a Švýcarskem hranici 32 let, viz graf 32. Mezi země s nejvyšším průměrným věkem se nově zařadily Kypr, Portugalsko a Řecko. Ženy z Bulharska, Ukrajiny a Rumunska realizují dlouhodobě svoji plodnosti v nejmladším věku (v roce 2011 mladší než 27,3 let a v období 2018–2020 nižším než 28,3 let). Česko se umísťovalo ve středu spektra průměrného věku matek.

Celkový trend průměrného věku matky při porodu byl u všech zemí rostoucí kromě Slovenska. V jeho případě došlo mezi lety 2013–2019 ke stagnaci průměrného věku při porodu a jeho hodnota se ve výsledném srovnání nezměnila (28,7 let). To naznačuje, že rozložení měr plodnosti podle věku zůstalo v posledních 11 letech zachováno. Největší posun průměrného věku žen při porodu byl zaznamenán v Albánii, Litvě, Portugalsku a Lucembursku (navýšení o 1,5 roku a více). Nejpomaleji průměrný věk rostl ve Slovinsku (o 0,3 roku), a dále v Česku, Maďarsku a Švédsku (o 0,5 roku).

6.3. Úhrnná plodnost v kombinaci s průměrným věkem

Hodnocení úhrnné plodnosti a průměrného věku dohromady přináší podrobný vhled mezi odlišnosti jednotlivých zemí. Například vysoké hodnoty úhrnné plodnosti v kombinaci s vyšším průměrným věkem mohou ukazovat na populaci, kdy je velikost rodiny větší a plodnost je realizována v širším věkovém intervalu (Irsko), kdežto pokles intenzity plodnosti v kombinaci s rostoucím věkem plodnosti ukazuje na oddalování plodnosti do vyššího věku.

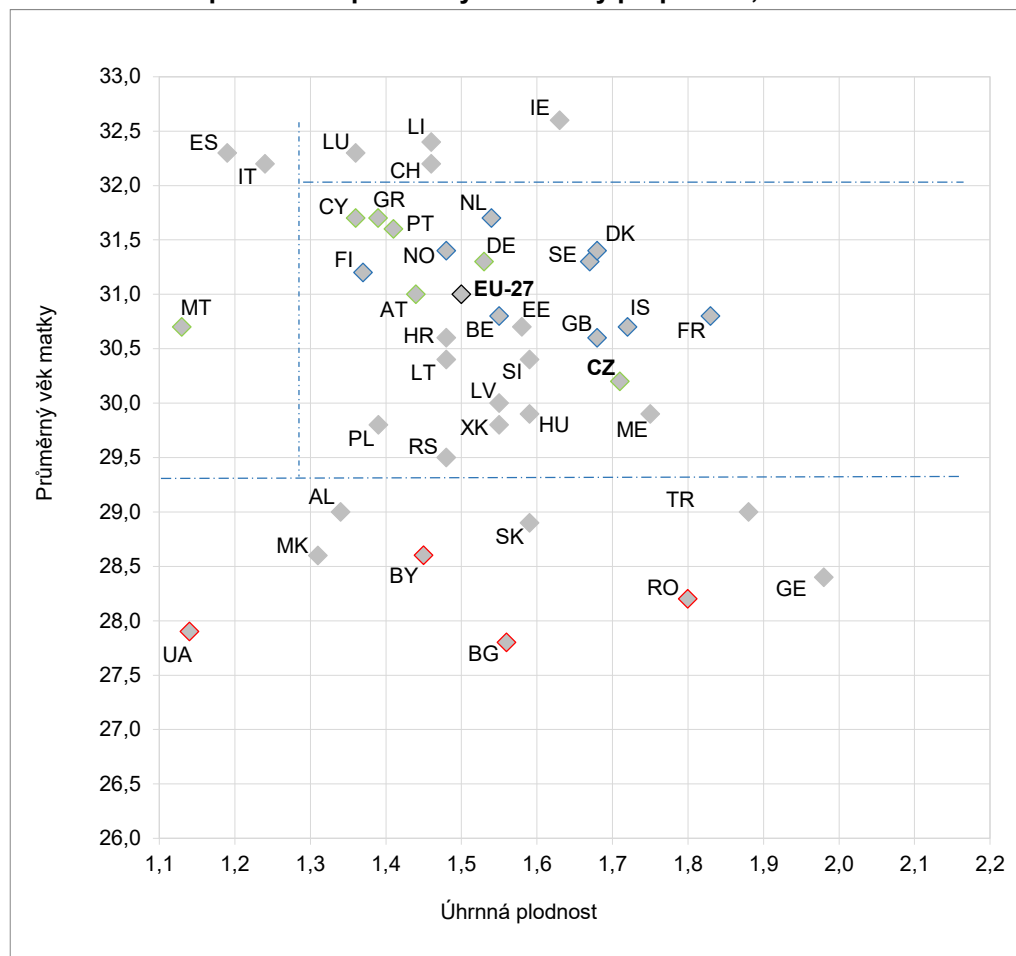
Graf 31. Úhrnná plodnost a průměrný věk matky při porodu, 2011

³¹ Země Lichtenštejnsko není hodnoceno kvůli jeho malému počtu obyvatel a řídkosti zkoumaných jevů, dochází tím k častému kolísání hodnot zkoumaných ukazatelů.

V roce 2011 se mezi zeměmi daly vypořádat 3 skupiny s obdobnou kombinací úhrnné plodnosti a průměrného věku matky. Na pravé straně grafu 31 se vyprofilovala skupina s vyšší úhrnnou plodností a vyšším průměrným věkem (úhrnná plodnost 1,75 dítěte a vyšší a průměrný věk 29,7–30,7 let). Jednalo se o severské země a Belgie, Francii, Nizozemsko a Velkou Británii, za jejímž vznikem stál nárůst plodnosti po roce 2000. Pro druhou skupinu byly charakteristické nízká úhrnná plodnost (1,35–1,45 dítěte) a vyšší průměrný věk (29,7–30,5 let). V této skupině se setkaly země střední Evropy (Česko, Rakousko) a jižní Evropy (Kypr, Malta, Portugalsko) a Německo, které měly odlišný předchozí vývoj úhrnné plodnosti. V poslední skupině, která se vymezovala od ostatních, byly země východní Evropy (Bělorusko, Bulharsko, Rumunsko a Ukrajina). Skupinu definovala intenzita úhrnné plodnosti mezi 1,46–1,51 dítěte a nízký průměrný věk matky při porodu 27,0–27,5 let.

Graf 32 Úhrnná plodnost a průměrný věk matky při porodu, 2018–2020

Z porovnání úhrnné plodnosti a průměrného věku z let 2018–2020 vyplývá, že došlo k velké proměně intenzity a časování plodnosti. U většiny zemí první skupiny došlo k výraznému poklesu úhrnné plodnosti a tím prolnutí s ostatními zeměmi druhé skupiny a zeměmi s obdobným průměrným věkem. Pokles plodnosti a odkládání realizace plodnosti do vyššího věku v severských zemích a státech jižní a západní Evropy jsou spojovány s důsledky ekonomické krize v letech 2008–2010 (pro jihoevropské země až do 2013) a změnou ekonomických možností (především růstu nezaměstnanosti) a postojů žen ve věku 20–30 let³². Vývoj v jednotlivých zemích ve sledovaném období byl dost různorodý a nevytvořily se jednoznačné skupiny, jen došlo k zesílení výlučnosti zemí mimo hlavní skupinu (Španělsko a Itálie – velmi nízká plodnost a vysoký průměrný věk, Malta – velmi nízká plodnost, Ukrajina – velmi nízká plodnost a nízký průměrný věk,

³² Matysiak, A. – Vignoli, D. – Sobotka T. 2018. The great Recession and fertility in Europe: A sub-National Analysis, *Vienna Institute of Demography Working Papers*, No. 02/2018; <http://hdl.handle.net/10419/184849>

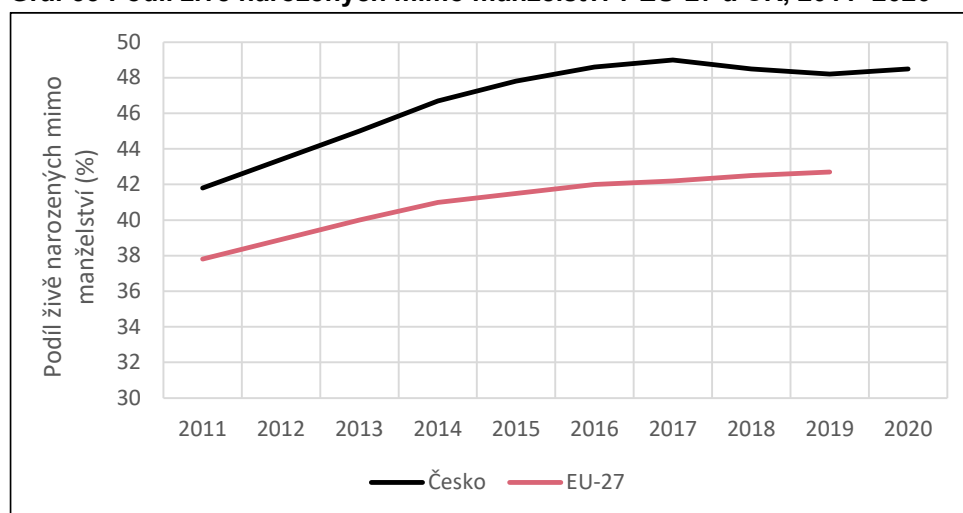
Bulharsko, Rumunsko, Gruzie – nízký průměrný věk, Lucembursko, Lichtenštejnsko, Švýcarsko, Irsko – vysoký průměrný věk).

6.4. Podíl dětí narozených mimo manželství

Podíl živě narozených dětí mimo manželství patří k nejvíce diferencujícím charakteristikám plodnosti (variační koeficient více než 40 %) z ukazatelů vybraných do této kapitoly. Podíl ve sledovaném období nabýval hodnot mezi 2,7–69,4 %.

Na úrovni Evropské Unie podíl mimomanželské plodnosti vzrostl z 37,8 % na 42,7 %. Česko po celé sledované období dosahovalo vyššího podílu mimomanželské plodnosti než průměr Evropské Unie (41,8 % v roce 2011 a 48,2 % v roce 2019) viz graf 33.

Graf 33 Podíl živě narozených mimo manželství v EU-27 a ČR, 2011–2020

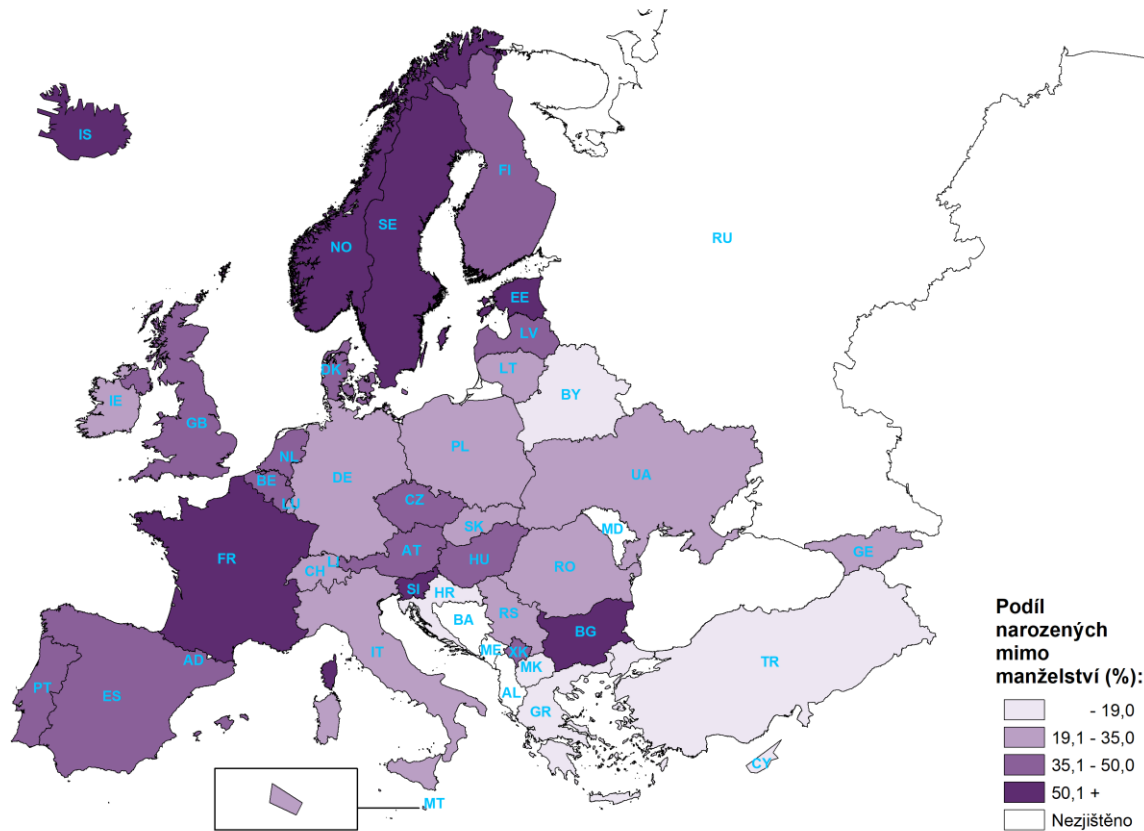
Minimální podíl živě narozených mimo manželství byl charakteristický pro Turecko a po celé sledované období se pohyboval v blízkosti 3% hranice. Z oblasti jihoevropských zemí, tradičně označovaných jako region s nejnižším zastoupením dětí narozených mimo manželství, se vyskytovaly po celé sledované období pod hranicí 19 % pouze Řecko a Severní Makedonie. Řecko ovšem patřilo k zemím s největším relativním růstem tohoto podílu (ze 7,4 % v roce 2011 na 13,8 % v roce 2020). Mezi země s nízkým podílem mimomanželské plodnosti v roce 2011 se ještě řadily Bělorusko a Chorvatsko. Podíl živě narozených mimo manželství v Chorvatsku vrostl natolik, že od roku 2018 byl nad 19% hranicí, viz mapa 12.

Nejvíce zemí se nacházelo v rozmezí od 19 do 35 %. Oproti všeobecnému rostoucímu trendu se v Maďarsku postupně snížil podíl živě narozených mimo manželství o více než čtvrtinu. Od roku 2020 se Maďarsko zařadilo také do této skupiny.

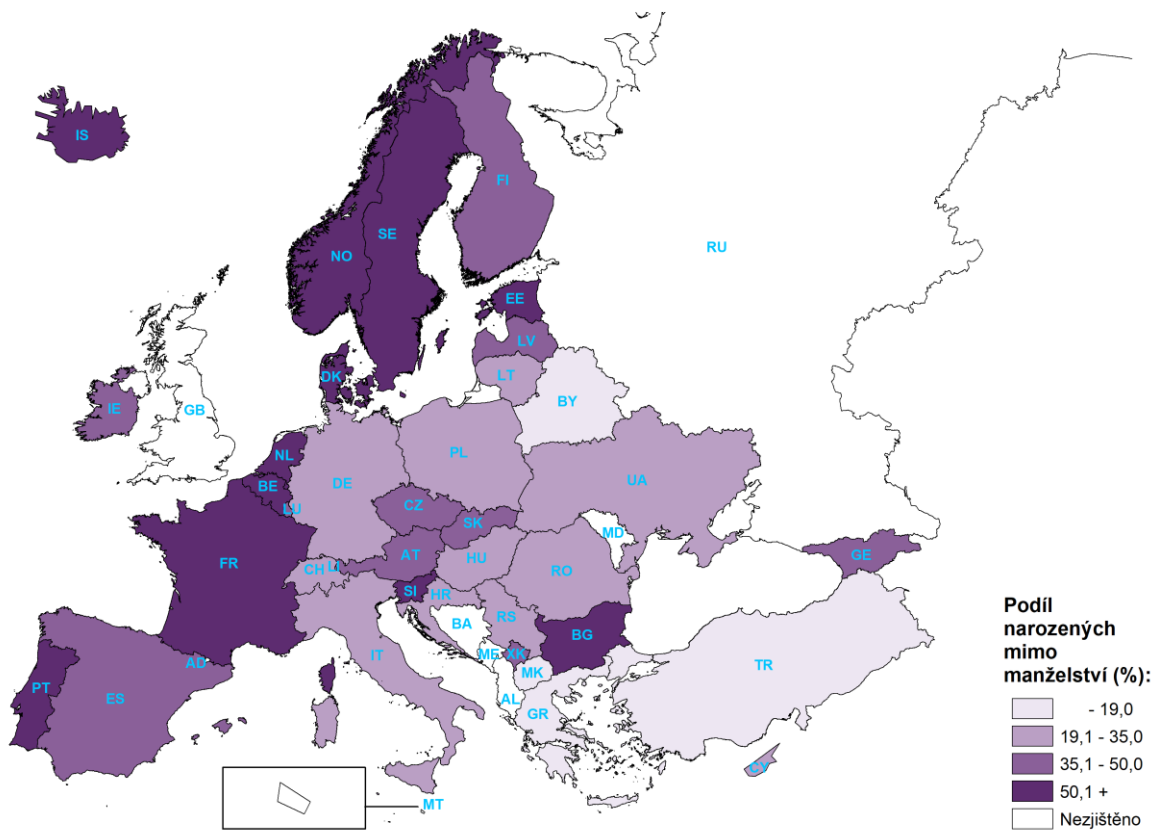
Česko spadalo do kategorie 35–50 % stejně jako naši sousedi Slovensko a Rakousko, pak se k nim řadilo Finsko, Lotyšsko a Španělsko.

Mezi země s nejvyšším podílem narozených mimo manželství se dlouhodobě řadí Island (s hodnotami mezi 65 a 71 %), Francie, Norsko, Slovinsko a Švédsko. V průběhu sledovaného období se do kategorie s více než 50% podílem přidaly Belgie, Dánsko, Nizozemsko a Portugalsko, viz mapa 12. Naposledy uvedená země se vyznačovala nejvyšším absolutním růstem tohoto podílu, a to o 15 procentních bodů.

Mapa 11 Podíl živě narozených dětí mimo manželství v mezinárodním srovnání, 2011

Mapa 12 Podíl živě narozených dětí mimo manželství v mezinárodním srovnání, 2018–2020³³

³³ Poslední dostupný údaj

